

7. АНАЛІТИКА

Сергій Анатолійович Кириленко,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти кафедри освітології та інноваційної
педагогіки,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

 <https://orcid.org/0009-0000-5156-0217>

УДК 355.233:811(477)

DOI: [https://doi.org/10.63437/2309-3935-2025-1\(96\)-17](https://doi.org/10.63437/2309-3935-2025-1(96)-17)

Марина Емілівна Якімова,
докторка педагогічних наук,
професорка кафедри освітології та інноваційної
педагогіки,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-8743-7728>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Анотація.

У науковій статті розглянуто проблему формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти України та Польщі. Здійснено аналіз нормативно-правових документів, що регулюють процеси цифровізації, зокрема, у сфері вищої освіти в Україні та Польщі. Особливу увагу приділено розкриттю програми "Polska Cyfrowa", а також застосуванню «Дія», онлайн-платформи «Дія. Освіта», що розроблені в країнах для підвищення цифрової компетентності всіх громадян країни.

Визначено спільні та відмінні риси країн Польщі та України щодо розв'язання проблеми формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти. Окреслено перспективні напрями розвитку цифрової компетентності здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: цифрова компетентність; цифрові технології; здобувачі; вища освіта; Україна; Польща.

Процес цифрової трансформації передбачає кардинальні зміни в усіх сферах суспільства. Цифровізація впливає на сферу освіти та одночасно розширює можливості для подальшого її розвитку в мережевому середовищі. У контексті цього проблема формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти набуває стратегічного значення. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес сприяє підвищенню ефективності освітніх програм, розвитку навичок критичного мислення, медіаграмотності та професійної мобільності. У контексті євроінтеграційних процесів важливо проаналізувати особливості формування цифрової компетентності у вищій освіті

України та Польщі, визначити подальші перспективи розвитку.

Так, окреслена проблема є актуальною та привертає увагу багатьох учених, науковців, експертів, оскільки різні її аспекти широко висвітлено в вітчизняних і зарубіжних наукових публікаціях, зокрема:

– питання цифровізації вищої освіти в Україні (В. Биков, І. Візнюк, І. Гевко, Л. Гризун, І. Доброскок, Н. Морзе, О. Паламарчук та ін.) та в країнах Європи (С. Карплюк, О. Кравчина, М. Лещенко, О. Овчарук, Т. Дубов, М. Парк, М. Ріббле, А. Ставицька та ін.);

– імплементація штучного інтелекту в організацію освітнього процесу (С. Доценко,

В. Коваленко, К. Матвеева, М. Мар'єнко, Н. Олєфіренко, Н. Пулькас, С. Раков, Т. Собченко, Ю. Триус, С. Шаров та ін.);

– формування цифрової компетентності в освіті дорослих Польщі та України (О. Башкір, А. Боярська-Хоменко, Е. Бояновська, А. Климчук, М. Кісіловська, А. Мєжецька, А. Тарковський, М. Філічак, Я. Ясевич та ін.);

– концептуальні підходи, функції, шляхи формування цифрової компетентності майбутніх фахівців (В. Биков, А. Гуревич, А. Гуржій, М. Жалдак, Н. Морзе, М. Рокрут, Д. Розкрут, І. Розман, О. Спірін, О. Співаковський, М. Шишкіна та ін.).

Зазначимо, що в пригоді стали наукові доробки Н. Ткачової, А. Ткачова, Т. Собченко, у яких розкрито проблему формування інформаційно-цифрової компетентності здобувачів в освітньому середовищі закладів вищої педагогічної освіти [1; 2]. У наукових розвідках польських науковців Є. Лески, Крісті Ала-Мутки, А. Тарковського та ін. здійснено поглиблений аналіз поняття цифрової компетентності, його структури, змісту тощо [3; 4]. У дослідженні О. Овчарук проаналізовано сучасні підходи до розвитку цифрової компетентності громадян в європейських країнах. Авторка зосереджує увагу на важливості набуття знань, умінь, навичок для роботи в інтернет-просторі [5].

З огляду на вищезазначене, актуальність порушеної проблеми є очевидною та потребує негайного її розв'язання.

Метою статті є виявлення особливостей формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти в Україні та Польщі на основі аналізу нормативно-правових засад. Завданнями статті є: аналіз нормативно-правових документів, що регулюють цифрову освіту в Україні та Польщі; визначення особливостей впровадження цифрових технологій у вищій освіті цих країн; окреслення перспективних напрямів розвитку цифрової компетентності здобувачів вищої освіти.

Цифрова компетентність є ключовою в системі підготовки сучасного фахівця будь-якої сфери. Вона забезпечує ефективну взаємодію в цифровому середовищі, підвищує конкурентоспроможність випускників на ринку праці, сприяє академічній мобільності та міжнародній співпраці тощо.

Варто зазначити, що міжнародні освітні кола під цифровою компетентністю розуміють здатність людини ефективно використовувати цифрові, медіа та інформаційно-комунікаційні технології відповідно до власних потреб і вимог сучасного технологічного світу [6–9].

Розглянемо більш детально нормативно-правові документи, що регулюють процеси цифровізації, зокрема у сфері вищої освіти України та Польщі. Так, 9 грудня 2016 р. у Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України було представлено проєкт «Цифрової аджєнди України – 2020», що визначав головні принципи,

які мають використовуватися для розвитку цифрового простору та цифрової економіки в Україні. Відповідно до цього документу було виділено деякі напрями розвитку цифрових технологій (ключові «цифрові» тренди), серед яких розвиток інтернету речей, цифрові трансформації тощо [10]. Цього ж 2016 р. Європейською комісією було запроваджено Рамку цифрової компетентності для громадян (DigComp), (DigComp 2.0: Digital Competence Framework for Citizens).

У 2017 р. було продовжено роботу європейських експертів, результатом якої став документ, що містить опис дескрипторів – очікуваних результатів за рівнями їх досягнення (Digital Competence Framework for Citizens 2.1, 2018), а саме дескрипторів із восьми рівнів майстерності, які було визначено у формі результатів навчання. Причому опис кожного рівня охоплював відповідні знання, уміння та навички, представлені в кожному дескрипторі для кожної компетентності: загалом було описано 168 дескрипторів. З урахуванням доробок закордонних фахівців для підвищення рівня сформованості цифрової компетентності громадян Міністерство цифрової трансформації України оприлюднило Рамку, яка містить 4 виміри, 6 сфер, 30 компетентностей та 6 рівнів володіння цифровими навичками.

Також варто зазначити, що з 2020 р. заклади освіти багатьох країн, зокрема й Європи, вимушено перейшли на дистанційну, а пізніше на змішану форму навчання. Якщо раніше розвиток цих моделей навчання у вищій школі відбувався більш-менш хаотично, то пандемія зумовила необхідність здійснення організованого керівництва навчанням у названих форматах як на рівні держав, так і на рівні окремих закладів вищої освіти (ЗВО). Для забезпечення ефективного переходу закладів освіти на змішану форму навчання в березні 2020 р. Міністерством освіти і науки (МОН) України було створено низку сайтів, які надавали методичну підтримку викладачам ЗВО в умовах дистанційної освіти, проте вони не забезпечували формування в педагогів цифрової компетентності, а передбачали наявність у них уже достатнього рівня її сформованості.

Важливо також відзначити, що різними установами й організаціями було розроблено та представлено для учасників освітнього процесу широкий спектр курсів підвищення кваліфікації з цифрової грамотності (вебінари, тренінги, майстер-класи, онлайн-курси). Окрім того, у багатьох університетах було запущено дистанційну освітню платформу Moodle або інші її аналоги, а також організовано курси для викладачів з оволодіння ними навичками роботи на цій платформі.

В Україні використання цифрових сервісів в освітній діяльності детерміновано в таких законодавчих і нормативно-правових актах, як от:

– Концепція розвитку цифрових компетентностей і затвердження плану заходів із її реалізації (ред. 2021 р.);

– Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року (ред. 2021 р.);

– Опис рамки цифрових компетентностей для громадян України (ред. 2021 р.);

– Проєкт «Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних й науково-педагогічних працівників» (ред. 2021 р.);

– Закон України «Про Національну програму інформатизації» (ред. 2022 р.).

Європейська комісія в рамках програми DigComp виокремлює п'ять головних сфер цифрової компетентності:

- інформаційна та медіаграмотність;
- комунікація та співпраця в цифровому середовищі;
- створення цифрового контенту;
- безпека та етичні аспекти роботи з цифровими технологіями;
- розв'язання технічних проблем та інноваційна діяльність.

На міжнародному рівні розвиток цифрової компетентності регулюється програмами UNESCO, OECD, Європейської комісії. Зокрема рамка DigComp 2.2 визначає компетенції, що необхідні для цифрової грамотності громадян Європейського Союзу, а рекомендації UNESCO підкреслюють важливість цифрової інклюзії та рівного доступу до технологій.

Також варто зазначити, що в Польщі було прийнято програму «Цифрова Польща» (Polska Cyfrowa, 2014–2020). Метою цієї програми було зміцнення цифрових фондів для подальшого національного розвитку, а завданнями були такі:

- надання загального доступу до швидкісного інтернету;
- забезпечення ефективності публічних електронних послуг;
- підвищення цифрової компетентності громадян [9].

Починаючи з 2015 р. усі реформи приймаються в рамках програми «Цифрова Польща» та спрямовані на повну цифровізацію (диджиталізацію) послуг. У країні з 2011 р. ефективно діє Міністерство адміністрації та цифровізації Польщі (Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji), якому підпорядковуються Центральний центр інформаційних технологій, Центр проєктів «Цифрова Польща», Інститут комунікацій – Національний науково-дослідний інститут у Варшаві та ін. Зазначимо, що в країні діє стратегія цифрового розвитку освіти, що підтримується Міністерством адміністрації та цифровізації Польщі [9].

В Україні дещо пізніше, у 2019 р. Міністерство цифровізації України презентувало застосунок «Дія» для отримання державних послуг, а з 2020 р. було презентовано онлайн-платформу

«Дія. Освіта» для підвищення цифрової компетентності усіх громадян країни.

Отже, можна дійти висновку про те, що в обох країнах діє відповідна політика та чинне нормативно-правове законодавство, що регулює процеси цифровізації в усіх сферах, зокрема і у сфері вищої освіти.

Щодо українських і польських ЗВО, то варто зазначити, що вони активно впроваджують сучасні цифрові технології в освітній процес, а саме: LMS-системи, хмарні технології, онлайн-курси, платформи, програмне забезпечення, технології штучного інтелекту (AI), нейромережі тощо.

З огляду на це, очевидним є те, що формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти є одним із пріоритетних завдань системи вищої освіти як України, так і Польщі. Так, здійснюючи порівняльний аналіз, можна стверджувати, що спільними рисами в обох країнах у розв'язанні проблеми формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти, окрім зазначених вище, є такі: впровадження європейських стандартів цифрової грамотності, розширення цифрової інфраструктури, активне використання цифрових технологій в освітньому процесі. Відмінності полягають у рівні інтеграції цифрових технологій, оскільки Польща має вищий рівень цифровізації завдяки підтримці Європейського Союзу, тоді як в Україні цей процес ще триває через низку об'єктивних і суб'єктивних чинників, зокрема через повномасштабне вторгнення російських військ. Таким чином, викликами для України є: нерівний доступ до цифрових ресурсів, недостатня цифрова грамотність і компетентність викладачів, вимушене онлайн-навчання протягом п'яти останніх років тощо.

Перспективними напрямками розвитку цифрової компетентності здобувачів вищої освіти є:

- інтенсифікація міжнародного співробітництва та обмін досвідом;
- широке використання адаптивних технологій навчання та технологій штучного інтелекту;
- залучення бізнесу до розвитку цифрової компетентності тощо.

Отже, цифрова компетентність є важливим елементом сучасної вищої освіти. Аналіз систем цифрової освіти України та Польщі дав змогу визначити ефективні підходи та виявити ключові проблеми цифровізації. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку інтегрованих освітніх цифрових стратегій, що сприятимуть підвищенню цифрової компетентності студентів.

Використані літературні джерела

1. Собченко Т. М. Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету / Т. М. Собченко, А. С. Ткачов, Н. О. Ткачова //

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2022. – Вип. 2 (51). – С. 145–148. DOI: 10.24144/2524-0609.2022.51.145-148.

2. Собченко Т. М. Формування цифрової компетентності в підготовці майбутніх учителів в Україні та КНР / Т. М. Собченко // Науковий вісник МДУ. Серія «Педагогіка та психологія». – 2021. – № 1, т. 7. – С. 103–112. DOI: [https://doi.org/10.52534/msu-pp.7\(1\).2021.103-112](https://doi.org/10.52534/msu-pp.7(1).2021.103-112).

3. Lecka Ewa. Kompetencje cyfrowe Polaków w świetle teorii przyspieszenia społecznego / E. Lecka // Konteksty Społeczne. Social Contexts. – 2023. – Tom 11, Nr 1(21). – С. 41–61. DOI: <http://doi.org/10.17951/ks.2023.11.1.41-61>.

4. Tarkowski A. Taksonomia funkcjonalnych kompetencji cyfrowych oraz metodologia pomiaru poziomu funkcjonalnych kompetencji cyfrowych osób z pokolenia 50+ / A. Tarkowski, A. Mierzecka, J. Jasiewicz i inni // Stowarzyszenie „Miasta w Internecie”. – 2015. – С. 1–164. – URL: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/8309/taksonomia_funkcjonalnych_kompetencji_cyfrowych.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

5. Овчарук О. В. Сучасні підходи до розвитку цифрової компетентності людини та цифрового громадянства в європейських країнах / О. В. Овчарук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2020. – Том 76, № 2. – С. 1–14.

6. Концепція розвитку цифрових компетентностей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. – URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/kabmin-skhvaliv-kontsepsiyyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku/Dodatok-2.pdf.

7. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року : Міністерство освіти і науки України від 25.05.2021 р. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaprosnyue-do-gromadskogo-obgovorennya>.

8. Міністерство цифрової трансформації України. Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. – 2021. – URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifraprilyudnyue-ramku-tsifrovoyi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf.

9. O Programie Polska Cyfrowa – stan na 31 grudnia 2022 r. / Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. – URL: https://www.polskacyfrowa.gov.pl/media/114133/POPC_Stanywdrazania_31122022_01022023.pdf.

10. Цифрова агенда України – 2020. Концептуальні засади (версія 1.0) : проєкт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. – 2016. – URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

11. Дія. Освіта. – URL: <https://osvita.dii.gov.ua/courses/digital>.

References

1. Sobchenko, T. M., Tkachov, A. S., & Tkachova, N. O. (2022). Formuvannya informatsiino-tsyfrovoyi

kompetentnosti maibutnikh uchyteliv v osvithomu seredovyschi pedahohichnoho universytetu [Formation of information and digital competence of future teachers in the educational environment of a pedagogical university]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. – Scientific Bulletin of Uzhhorod University.* 2 (51), P. 145–148. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.145-148> [in Ukrainian].

2. Sobchenko, T. M. (2021). Formuvannya tsyfrovoyi kompetentnosti v pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv v Ukraini ta KNR [Formation of digital competence in the training of future teachers in Ukraine and China]. *Naukovyi visnyk MDU. Serii: Pedahohika ta psykholohiia – Scientific Bulletin of State University. Series: Pedagogy and Psychology.* 1 (7), P. 103–112. DOI: [https://doi.org/10.52534/msu-pp.7\(1\).2021.103-112](https://doi.org/10.52534/msu-pp.7(1).2021.103-112) [in Ukrainian].

3. Lecka, E. (2023). Tsyfrovi kompetentsii poliakiiv u svitli teorii sotsialnoi akseleratsii [Digital competence of Poles in the light of social acceleration theory]. *Social Konteksts – Social Contexts.* 11 (1) (21), P. 41–61.

4. Tarkovskiy, A., Miezhetska, A., & Yasevych, u (2015). Taksonomiia funktsionalnykh tsyfrovyykh kompetentnostei ta metodolohiia vymiryuvannya rivnia funktsionalnykh tsyfrovyykh kompetentnostei liudei pokolinnia 50+ [Taxonomy of functional digital competencies and methodology for measuring the level of functional digital competencies of people of the 50+ generation]. *Asotsiatsiia «Mista v Interneti» – Association “Cities on the Internet”.* P. 1–164. Retrieved from: <https://depot.ceon.pl/bitstream/>.

5. Ovcharuk, O. V. (2020). Suchasni pidkhody do rozvytku tsyfrovoyi kompetentnosti liudyny ta tsyfrovoho hromadianstva v yevropeyskykh krainakh [Modern approaches to the development of human digital competence and digital citizenship in European countries]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information Technologies and Learning Tools.* 76 (2), P. 1–14. [in Ukrainian].

6. (2021). Kontsepsiia rozvytku tsyfrovyykh kompetentnostei [Concept for the Development of Digital Competencies]. *The Digital Ukraine.* Retrieved from: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/kabmin-skhvaliv-kontsepsiyyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku/Dodatok-2.pdf [in Ukrainian].

7. (n.d.). Kontsepsiia tsyfrovoyi transformatsii osvity i nauky [Concept of digital transformation of education and science]. *MON Ukraine.* Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaprosnyue-dogromadskogo-obgovorennya> [in Ukrainian].

8. (2021). Opys ramky tsyfrovyykh kompetentnostei dlia hromadian Ukrainy [Description of the Digital Competence Framework for Citizens of Ukraine]. *The Digital Ukraine.* Retrieved from: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifraprilyudnyue-ramku-tsifrovoyi-kompetentnosti-

d1ya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf [in Ukrainian].

9. (2022). Pro prohramu «Tsyfrova Polshcha» – stanom na 31 hrudnia 2022 roku [About the Digital Poland program - as of December 31, 2022]. Retrieved from: https://www.polskacyfrowa.gov.pl/media/114133/POPC_Stawdrazania_31122022_01022023.pdf.

10. (2016). Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020. Kontseptualni zasady (versiia 1.0) [Digital Agenda of Ukraine – 2020. Conceptual Framework (version 1.0)]. UCCI. Retrieved from: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> [in Ukrainian].

11. (n.d.). Diia. Osvita [Action. Education]. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Retrieved from: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/digital> [in Ukrainian].

Kyrylenko Serhii, Student of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher education, Department of Education and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

Yakimova Maryna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Educational Sciences and Innovative Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

SOME ISSUES OF FORMING DIGITAL COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN UKRAINE AND POLAND

Summary.

The article deals with the problem of forming the digital competence of higher education students in Ukraine and Poland. The necessity of mastering digital competence in the era of digitalization by higher education students is substantiated, since this competence is key in the system of training a modern specialist in any field.

It is determined that digital competence is understood as the ability of a person to effectively use digital, media and information and communication technologies in accordance with their own needs and the requirements of the modern technological world.

The author analyzes the legal and regulatory documents governing the processes of digitalization, in particular, in the field of higher education in Ukraine and Poland.

It is clarified that the use of digital services in educational activities is determined by a number of legislative and regulatory acts presented in the article.

Particular attention is paid to the disclosure of the Digital Poland program (Polska Cyfrowa 2014–2020), as well as the application “Diya”, the online platform “Diya. Education”, developed in countries to improve the digital competence of all citizens.

The common and distinctive features of the countries of Poland and Ukraine in solving the problem of forming the digital competence of higher education students are identified. Promising directions for the development of digital competence of higher education students are outlined.

It is concluded that both countries have relevant policies and current regulatory legislation governing the processes of digitalization in all areas, including higher education, and Ukrainian and Polish universities are actively introducing modern digital technologies into the educational process, namely: LMS systems, cloud technologies, online courses, platforms, software, artificial intelligence (AI) technologies, neural networks, etc. It is proved that the formation of digital competence of higher education students is one of the priority tasks of the higher education system of both Ukraine and Poland.

Keywords: digital competence; digital technologies; students; higher education; Ukraine; Poland.

Стаття надійшла до редакції 30 січня 2025 року